

ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ УГОДИ ЩОДО БРЕКЗІТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

З'ясовано значення і наслідки Брекзиту для перспектив розвитку Великобританії та ЄС. Британський референдум про членство в ЄС викликав чимало дискусій про доцільність та наслідки Брекзиту. Результати референдуму щодо Брекзиту вплинуть на трансформацію системи міжнародних відносин і формування міжнародного порядку. Доведено, що підсумки британського референдуму виявилися революційними і призведуть до кардинальних змін у політиці й економіці Великої Британії та ЄС, зокрема ЄС почне втрачати своє значення як структура, яка консолідує Європу і організує її соціально-економічне і політичне життя.

Ключові слова: референдум, угода про Брекзит, політичні та соціально-економічні наслідки Брекзиту.

Mukha Viktoriia. Political and Socio-Economic Consequences of the Brexit Agreement for the Development of Great Britain

The significance and consequences of Brexit for the development prospects of the UK and the EU are clarified. The British referendum on EU membership has sparked a lot of debate about the desirability and implications of Brexit. The results of the Brexit referendum will affect the transformation of the system of international relations and influence on the formation of international order. It is reported that the results of the British referendum were revolutionary ones and lead to dramatic changes in the politics and economy of both the Great Britain and the EU. In particular, it can be expected that the EU will begin to lose its significance as a structure that consolidates Europe and organizes its socio-economic and political life.

Key words: referendum, Brexit agreement, political and socio-economic consequences of Brexit.

Довгоочікувана Угода про вихід Великобританії з ЄС (Брекзит) – «Угода про торгівлю та співробітництво між ЄС і Велико-

британією» має велике значення для подальшого розвитку взаємовідносин між ЄС та Великобританією. В цілому слід зазначити, що переговори про нові умови йшли важко, не виключалася можливість Брекзиту без угоди. Однак у грудні 2020 р. Великобританія і ЄС змогли домовитися. Всі 27 країн-учасниць ЄС 29 грудня 2020 р. схвалили тимчасове застосування «Угоди про торгівлю та співробітництво між ЄС і Великобританією» [1] з 1 січня 2021 р. На наступний день, 30 грудня 2020 р., президентка Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн і голова Європейської ради Шарль Мішель підписали документ. Пізніше це зробив і прем'єр-міністр Великобританії Б. Джонсон. Європарламент ратифікував угоду про Брекзит заднім числом на початку 2021 р.

Нова угода регулюватиме чимало сфер, включаючи торгівлю. На думку експертів, обом сторонам довелося піти на поступки. При цьому навіть ініціатори Брекзиту достовірно не знають, до чого це приведе Великобританію в історичній перспективі. Отже, 1 грудня 2020 р. завершився перехідний період Брекзиту. Великобританія остаточно покинула економічний і політичний простір ЄС. Юридично вихід відбувся ще 31 січня 2020 р., проте 11 місяців діяв перехідний режим. Сполучене Королівство не мало протягом цього часу права голосу і представництва в органах влади ЄС, але продовжувало користуватися іншими правами члена ЄС, а також виконувало відповідні зобов'язання. У 2020 р. Великобританія і ЄС вели напружені переговори про умови «розлучення». Йшлося про правила майбутньої взаємодії у всіх сферах. На тлі складного діалогу голова Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн навіть представила запасний план дій для ЄС на випадок Брекзиту без торгової угоди [2].

Угода про Брекзит має величезне значення для економіки Великобританії у короткостроковій перспективі. Зокрема, вона означає, що багато сфер, від сільського господарства і рибальства до автомобілебудування, уникли мит. Водночас на Великобританію з виходом з єдиного ринку чекає період турбулентності, вона для ЄС стане «третьою країною». Проте угода про вільну торгівлю призведе до того, що британська та континентальна влади з великою часткою ймовірності все-таки зможуть згладити нові тертя. Крім того, угода зменшує шанси на виникнення великих черг із далекобійників на кордоні. При цьому сторонам вдалося уникнути

того, чого так побоювалися фінансові аналітики Великобританії – «чорного дня» для фунта, який міг опуститися до паритету з євро. Подібний обвал валюти привів би до зростання цін на британський імпорт. Завдяки угоді британські споживачі також уникли можливого стрибка цін на продукти з ЄС. Вихід Великобританії з ЄС без угоди завдав би їй істотних фінансових втрат. За оцінками Бюро бюджетної відповідальності, при такому сценарії Великобританія втратила б 2% від зростання ВВП у 2021 р. – еквівалент 40 млрд фунтів стерлінгів. Такі втрати значно погіршили б рецесію, викликану карантинном і пандемією коронавірусу, а також призвели б до зростання рівня безробіття [3].

Великобританії вдалося уникнути також конституційних наслідків жорсткого Брекзиту. Хоча угода про вільну торгівлю не гарантує країні безпечного і світлого майбутнього, варто згадати, які наслідки мав би Брекзит без угоди для членства Шотландії і Північної Ірландії в складі Сполученого Королівства. Проте угода про вільну торгівлю з ЄС не означає, що Великобританії вдалося уникнути згубних наслідків у довгостроковій перспективі, адже сторони дуже далеко відійшли від статус-кво. Вихід з єдиного європейського ринку збільшить торговельні бар'єри з ЄС і призведе до падіння товарообігу. Наявні моделі говорять про те, що це призведе до зниження темпів економічного зростання й удару по ВВП у районі 4%. У зв'язку з цим британська газета «The Independent» підкреслює: «Порівняно з іншими альтернативними сценаріями угода завдасть серйозного довгострокового збитку економіці Великобританії. Якщо це і схоже на перемогу, то це свідчить лише про те, наскільки близько до краю обриву політики підтягли як британську економіку, так і рівень життя британців» [4].

М. Кетл, автор британського видання «The Guardian» зазначає, що «Британія залишає ЄС з урізаним суверенітетом, ослабленою економікою і лідером, балансує на краю прірви». Складно не погодитися з автором, що Брекзит, по суті, ніколи не був економічним проектом. Тому вихід з ЄС був емоційно забарвленим політичним проектом, але не економічним. Це було бажанням, заснованим на уявленні про британський суверенітет, на який багато в чому вплинула ностальгія і «помилкове відчуття жертви», що пропагувалося британськими ЗМІ. Брекзит був спрямований на те, щоб перестати бути членом Європейського Союзу. Для багатьох

із тих, хто виступав за те, щоб залишитися в ЄС, Брекзїт повинен був стати символом чогось іншого: антиїммігрантського руху, економічного безправ'я або постімперської ностальгії. Не можна сказати, що ці проблеми не стосувалися Брекзїту, але вони ніколи не були його суттю. Адже в Брекзїті економіка завжди була питанням другорядним. Торгово-економічні угоди в цілому для Брекзїту не є першочерговими завданнями, а його другорядними наслідками, що настають вже потім. Якби метою була вільна торгівля, то Великобританія залишилася б на єдиному ринку і в митному союзі. Для Б. Джонсона було безвідповідально заявляти, що угода з ЄС дозволить створити «гігантську зону вільної торгівлі». Однак зазначимо, що така зона в ЄС вже є, і в цій угоді майже не йдеться про послуги [4].

Правда полягає в тому, що всі торгові угоди, в тому числі угода з ЄС, припускають зменшення суверенітету заради взаємної вигоди. Б. Джонсон розраховує на те, що географічна близькість і налагоджена система поставок мають в торгівлі величезне значення, і тому від торгівлі з ЄС не можна просто відмовитися. Йому відомо, що Управління бюджетної відповідальності підрахувало: якби угода не була укладена, втрата потенціалу ВВП протягом 15 років становила б понад 5%. В умовах наростання пандемії Covid-19 малий, середній і великий бізнес виживають тільки за рахунок маржі. А після пандемії Великобританія стикнеться з величезним фінансовим тиском, який був би набагато сильнішим, якби не було угоди [4].

Б. Джонсон не лише прем'єр-міністр Великобританії, а й лідер мілнливого, фанатичного і потужного руху за вихід з ЄС. Саме завдяки цьому він і став лідером своєї партії. Саме тому він переміг на виборах 2019 р. Учасники руху за вихід з ЄС були б безмірно раді Брекзїту без угоди, оскільки для прихильників збереження суверенітету повний розрив з ЄС у багатьох аспектах є ідеальним варіантом. Відтак вирішальне значення мав вибір належної тактики під час укладання торгової угоди з ЄС. Первісна стратегія Б. Джонсона після виборів 2019 р., на якій наполягав Д. Каммінгс, полягала в тому, щоб вимагати жорсткої партійної дисципліни, єдності членів кабінету, дій в обхід парламенту, і насамперед політично блокувати Н. Фараджа, позбавивши його можливості виступати із заявами про зраду. Пандемія серйозно порушила ці плани, але не

зірвала їх. Проте коли восени 2020 р. виникла небезпека того, що пандемія вийде з-під контролю, гостро постала необхідність контролювати реакцію громадськості, те, як вона сприймає політичний курс. Треба було діяти до кінця, швидко і точно, щоб незгодні всередині партії не встигли об'єднатися, а Н. Фарадж не встиг підготувати бунт. Зазначимо, що саме так і сталося, однак все це не гарантує, що після укладення торговельної угоди з ЄС Б. Джонсон досяг своєї мети і тепер в безпеці. Брекзїт завжди буде джерелом розбіжностей і роз'єднаності у Великобританії і дану проблему завжди буде дуже складно вирішити. При цьому екстравагантне передріздвяне нагнітання обстановки і балансування над прірвою свідчить про те, що насправді в угоді є багато такого, проти чого можуть заперечити фанати з числа рядових членів парламенту і Н. Фарадж [5].

У своїй промові після підписання угоди з ЄС Б. Джонсон, зокрема, заявив: «Ми повернули собі контроль над законами і своєю долею. Ми повернули собі контроль над кожною дрібницею нашого законодавства. Повністю і без будь-яких обмежень. З 1 січня 2020 р. ми будемо поза Митним союзом і поза єдиним ринком. Британські закони прийматимуться виключно британським парламентом. Тлумачити їх будуть британські судді, котрі засідають у судах Великобританії. І юрисдикція Європейського суду підійде до кінця. Ми зможемо встановлювати власні стандарти, вводити нововведення, які нам заманеться, і закладати нові основи для галузей, де наша країна світовий лідер, від біологічних наук до фінансових послуг, штучного інтелекту і не тільки. Ми будемо самі вирішувати, де і як стимулювати нові робочі місця і нову надію. З вільними портами і новими зеленими промисловими зонами. Ми зможемо берегти нашу природу і навколишнє середовище на свій розсуд. Підтримувати наших фермерів, британське сільське господарство і виробництво продовольства. І вперше з 1973 р. ми станемо незалежною морською державою, яка повністю контролює свої води. Частка британської риби в наших водах істотно зросте, після чого не буде жодних обмежень на вилов, крім хіба що з наукових або екологічних міркувань. І підготуватися до цього моменту нашим рибалкам допоможе велика програма в розмірі 100 мільйонів фунтів стерлінгів з модернізації флоту і рибопереробної промисловості» [6].

Незважаючи на те, що Б. Джонсон розхвалює угоду, констатується, що дана перемога є сумнівною та суперечливою. Угода підвищить бар'єри між Великобританією та ЄС. У той час як Т. Мей прагнула до того, щоб країна залишилася в загальному британсько-європейському митному просторі, Б. Джонсон наполягав, щоб Великобританія покинула як європейський внутрішній ринок, так і Митний союз під приводом «суверенітету», який країна відвоює у ЄС. Для економіки наслідки очевидні: британським компаніям і експедиторам доведеться подавати щорічно близько 400 мільйонів додаткових митних декларацій. При цьому у Великобританії, за оцінками, зараз не вистачає близько 50 тисяч співробітників митниці, щоб впоратися з такою бюрократією. Щорічні витрати на британську економіку оцінюються в 13 мільярдів фунтів, що змусить уряд значно розширити підтримку британських компаній. Тільки недавно закінчилися кошти 84 млн. фунтів стерлінгів в урядовій програмі підтримки, метою якої є допомога британським компаніям краще справлятися з майбутньою паперовою війною. Податкове і митне відомства рекомендували компаніям, які не отримали кошти в рамках програми, запитувати кредити з фонду допомоги в боротьбі з корона вірусом [7].

Референдум щодо членства Британії у ЄС виявив глибокий розкол у британському суспільстві за регіональною, віковою, соціальною, освітньою та в цілому класовою ознаками [8]. Перші політичні наслідки референдуму виявилися одразу. Прем'єр-міністр Д. Кемерон, програвши референдум, пішов у відставку. Новим лідером консерваторів і відповідно прем'єр-міністром стала Т. Мей, досвідчений політик, яка займала пост міністра внутрішніх справ 6 років у кабінеті Д. Кемерона. Обидва поста Т. Мей отримала без виборів (у партії на останньому етапі її суперниця зняла свою кандидатуру). Т. Мей лише під тиском обережно висловилася перед референдумом за Брекзїт, а після референдуму заявила, що «Брекзїт означає Брекзїт» [9].

Історично партійна лояльність для багатьох людей була єдиним способом виразити політичні погляди. Однак після референдуму виникла інша шкала переваг, відповідно до якої виборці можуть ідентифікувати свої політичні уподобання. Половина британців не настільки цікавиться політикою, щоб визначити свої політичні уподобання. Інша половина британців, як і раніше, лояльна

до своєї політичної партії. З них половина нині відчуває більше єднання з тими, хто голосував так само на референдумі, навіть якщо вони належать до іншої політичної партії (33%), ніж з однопартійцями, які голосували на референдумі інакше (16%) [10, с. 115]. До того ж з'явилася категорія осіб, яких називають «реліверами», які голосували за те, щоб залишитися в ЄС, але вважають, що держава повинна виконати волю народу. Таким чином, з'явилася інша шкала політичних уподобань, ніж звичний спектр праві-ліві [1, с. 93].

Розглянемо фінансові та економічні наслідки Брекзиту для Великобританії. Враховуючи той факт, що Великобританія належить до високорозвинутих постіндустріальних країн, саме фінансовий сектор, який становить 80% ВВП країни, опинився в скрутному становищі. Брекзит може негативно позначитися на функціонуванні фінансового центру в Лондонському Сіті. Нині багато європейських банків використовують свої відділення в Сіті для здійснення основних операцій. Водночас Великобританія є найбільшим центром для іноземних філій у ЄС як центр оптових ринкових угод [12, с. 25]. Передбачається, що іноземні банки створюють у Сіті свої філії замість дочірніх компаній, контрольованих і регульованих владою Великобританії, оскільки це знижує витрати на фінансування. Можливо, Великобританія дозволить європейським банкам відкривати філії у Лондоні на колишніх умовах. Однак неєвропейські банки більше не зможуть вільно засновувати свої дочірні компанії у Лондоні, відкриваючи потім свої мережі в інших столицях ЄС [13].

Відповідно співпраця у фінансовому секторі також підлягає перегляду Великобританії і ЄС. Водночас 48% прямих іноземних інвестицій приходять до Британії з країн ЄС, тільки 24% – зі США і 28% – з інших країн. Протівники виходу країни з ЄС вказували і на обмеження для фінансового сектора країни, побоюються і наслідків для автомобільної промисловості, яка дуже розвинута у Великобританії, проте майже повністю належить іноземним компаніям. Приплив мігрантів має позитивний ефект для британської економіки, адже вони виконують різні види робіт і сплачують податки до британської казни. Крім цього, вигідні торговельно-економічні відносини з ЄС, а європейські країни є ключовим торговельно-економічним партнером Великобританії, залишаються одним із пріоритетів

її зовнішньої політики [14]. Крім цього, противники виходу країни з ЄС вказують на те, що Великобританія втратить інтерес з боку великих транснаціональних компаній. Європейські ринки дадуть відповідь торговими бар'єрами, а Великобританії і так доведеться виплачувати частину коштів для погашення загальноєвропейських зобов'язань, якщо країна захоче залишитися на європейських ринках.

Цілком можливо, що головна проблема для британської економіки, пов'язана з Брекзітом, проявиться вже дуже скоро, адже фінансові послуги в угоді по Брекзіту практично не прописані. Великобританія навряд чи враховувала цей сектор, хоча на фінансові послуги припадає близько 80% британської економіки і близько половини всього британського експорту. Без урахування фінансових послуг, у сфері яких Великобританія з великим запасом демонструє позитивний баланс, зовнішньоторговельний дефіцит Лондона виявився б просто величезним. У торгівлі з країнами ЄС у 2019 р. він склав 79 млрд фунтів стерлінгів. Отже, цілком можливо, що британські постачальники фінансових послуг у майбутньому не зможуть працювати на території ЄС так само, як це було досі [15].

У контексті наслідків Брекзіту для розвитку фінансово-економічної системи Великобританії цікава позиція прихильника євроінтеграції, колишнього прем'єр-міністр Великобританії Дж. Мейджора, який впевнений, що Брекзіт був представлений народу як безпрограшний варіант, але він таким не є. Політик, зокрема, зазначає: «Нам обіцяли, що ми залишимося в єдиному ринку. Не залишилися. Нам говорили, що торгівля з ЄС триватиме без будь-яких непорозумінь. Не буде. Нам обіцяли, що ми заощадимо мільярди на виплати Євросоюзу. По всій країні роз'їжджав автобус, і з його динаміків лунали ці промови. Але ми не заощадили, а витратили мільярди на Брекзіт. Нас переконували, що наша «звільнена країна» скоротить чиновницький апарат і уріже регулятивні норми і правила. Але тепер ми знаємо, що і чиновників, і правил стане більше, причому набагато. Нам обіцяли, що ми укладатимемо вигідні торгові угоди з Америкою, Індією, Китаєм та іншими країнами, причому негайно. Не уклали, якщо не брати до уваги Японію» [15].

На думку Дж. Мейджора, через Брекзіт можуть виникнути нові тарифні бар'єри. Брекзіт цілком виразно зробить наступне:

створить нетарифні бар'єри; завдасть шкоди ланцюжкам поставок; збільшить кількість регулятивних норм і правил; вимагатиме нових митних декларацій та прав доступу; в рамках правил походження товару зажадає доказів, звідки приходять запасні частини; вимагатиме створити десятки тисяч посад для митників, щоб ті виконували нові бюрократичні правила; створить масу проблем зі складуванням запасів; вимагатиме будівництва величезної кількості складів для їх зберігання. Ці витрати і труднощі, безумовно, є спадщиною Брекзиту. Торгівля стане для Великобританії менш прибутковою, а Міністерство фінансів буде значно біднішим [15].

Серед інших питань, які матимуть прямі наслідки, Дж. Мейджор виділяє такі: позбавлення свободи пересування по Європі; підвищення цін на продукти харчування; подорожчання відпусток і поїздок; відмова від водійських посвідчень ЄС; підвищення вартості медичних страховок, на які не поширюватиметься дія Європейської карти медичного страхування; вихід зі схеми ветеринарних паспортів, подорожчання дозволів на перевезення домашніх тварин і витрата часу на їх отримання; підвищення вартості роумінгу мобільного зв'язку; затримки в європейських аеропортах через тривале оформлення; втрата автоматичного права на роботу, проживання та навчання в ЄС [15].

Підсумовуючи, Дж. Мейджор зазначає, що нинішня фаза Брекзиту закінчиться, Великобританії важливо буде оформити більш всебічні відносини з ЄС, ніж ті, що можуть з'явитися в результаті переговорів, що тривають. Великобританії потрібні двосторонні угоди в галузі торгівлі та політики, що не були укладені в ході цих поспішних переговорів. Великобританії слід співпрацювати з ЄС у вирішенні глобальних проблем [15].

Безумовно, вихід з ЄС позначиться і на імміграційному питанні у Великобританії. Звісно ж, доцільним було б дозволити мігрантам з ЄС залишитися у Великобританії, оскільки це захистило б права британців, які проживають за кордоном. Насправді ж британський уряд обіцяє вислати європейських резидентів, що не входять в Європейську економічну зону. Дійсно, імміграційні питання були однією з головних причин наростаючою антипатії до ЄС з боку британців, тому можливий негативний результат знаходження європейських працівників у Великобританії не повинен викликати подиву. Тому на ринку праці може спостерігатися відтік ризних

фахівців з інших держав. Британці вже не готові виконувати різні неprestижні, з їх точки зору, роботи. Протівники виходу Великобританії з ЄС вказують і на проблеми проживання британців у європейських країнах, і європейців у Великобританії. В якості висновку слід зазначити, що найбільш сприятливою для Великобританії моделлю з перерахованих видається швейцарська, адже саме в ній враховуються швидше британські, ніж європейські інтереси. Навпаки, кращою моделлю для ЄС виступила б турецька, оскільки в цьому випадку Великобританія прийняла б правила гри з боку ЄС. У будь-якому випадку налагодження нових британсько-європейських відносин може вимагати тривалих переговорів і значних витрат з обох сторін [16].

Таким чином, Угода про торгівлю та співробітництво між ЄС і Великобританією має колосальне значення для розвитку країни у найближчому майбутньому, але вона неминуче завдасть Великобританії збитків у довгостроковій перспективі. Ерозія Єврозою та відокремлення Великобританії можуть виявитися спробами створити нові прообрази в світовій політиці та економіці. Підсумки британського референдуму виявилися революційними і приведуть, без сумніву, до кардинальних змін і в європейській політиці, й економіці. Зокрема, можна очікувати, що ЄС почне втрачати своє значення як структура, яка консолідує Європу і організує її соціально-економічне і політичне життя. Прогнозується збільшення значення НАТО, яка набуває характеру найбільш представницької європейської організації і стане більш затребуваною, ніж ЄС. Передумови для коригування співвідношення в Європі між значенням ЄС і НАТО вже існують і мають сприятливий для альянсу характер. У найширшому сенсі не можна виключати гіпотезу, що однією з далекосяжних цілей британського референдуму може бути створення в світовій політиці та економіці безстрокового стану невизначеності, який підриває процеси інтеграції та породжує сумніви між традиційними партнерами. А це відкриває можливості для масштабних глобальних трансформацій.

1. EU-UK Trade and Cooperation Agreement (TCA)). *European Comission*. 31.12.2020. URL.: https://ec.europa.eu/info/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en. 2. Алексеева Н., Комарова Е. «Брюссель пошёл на уступки, но и Лондон лишился многого»: Великобритания окон-

чательно покидает Евросоюз. RT. 31 декабря 2020. URL.: <https://russian.rt.com/world/article/817269-breksit-okonchatelnyi-vyход>. **3.** Chu B. What does this deal with the European Union mean for the UK economy? *The Independent*. 24 December 2020. URL.: <https://independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/brexit-deal-uk-economy-b1774447.html> **4.** Kettle M. Boris Johnson has 'got Brexit done'. With a deal that will please no one. *The Guardian*. 24.12.2020. URL.: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/dec/24/boris-johnson-brexit-deal-britain-eu-sovereignty-economy>. **5.** Johnson B. Full text: Boris Johnson's Brexit deal speech The Spectator. 24 December 2020. URL.: <https://www.spectator.co.uk/article/full-text-boris-johnson-s-speech-on-the-brexit-trade-deal> **6.** Zastiral S. In jeder Hinsicht ein harter Brexit. *Wirtschafts Woche*. 24, Dezember 2020. URL.: <https://www.wiwo.de/politik/europa/handelsabkommen-in-jeder-hinsicht-ein-harter-brexit/26748866.html> **7.** EU referendum: full results and analysis. *The Guardian*. 23.06.2016. URL: <http://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2016/jun/23/eureferendum-live-results-and-analysis>. **8.** EU referendum: full results and analysis. *The Guardian*. 23.06.2016, URL: <http://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2016/jun/23/eureferendum-live-results-and-analysis> **9.** Brits have more in common with their Brexit brethren than their party political pals. *Yougov*. 13.05.2017. URL: <https://yougov.co.uk/news/2017/05/13/brits-have-more-common-their-brexit-brethren-their> **10.** Аняньева Е.В. Брекзит: причины, политический фон, последствия. *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. Вып. 10(6), 2017. С. 98-119. URL.: <https://doi.org/10.23932/2542-0240-2017-10-6-98-119>. **11.** Irwin G. Brexit: the impact on the UK and the EU. *Global Council*. London, 2015. 44 p. **12.** Cox P. Europe after Brexit. Lausanne: Fond. Jean Monnet pour l'Europe, 2016. 27 p. **13.** David Cameron announces his resignation. *The Telegraph*. 24.06.2016. URL.: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/24/david-cameron-announces-hisresignation---full-statement/> **14.** Zastiral S. In jeder Hinsicht ein harter Brexit. *Wirtschafts Woche*. 24, Dezember 2020. URL.: <https://www.wiwo.de/politik/europa/handelsabkommen-in-jeder-hinsicht-ein-harter-brexit/26748866.html> **15.** Major J. We are no longer a great power': The twin hazards of Covid and Brexit. *The Spectator*. 9.11.2020. URL.: <https://www.spectator.co.uk/article/-we-are-no-longer-a-great-power-the-trouble-with-brexit>. **16.** Басова А. Н., Асон Т.А. Последствия выхода Англии из ЕС для обеих сторон. *European science*. 2016. № 12 (22). URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/posledstviya-vyhoda-anglii-iz-es-dlya-obeih-storon>

***Mukha Viktoriia*. Political and Socio-Economic Implications of the Brexit Agreement for the Development of Great Britain**

The significance and consequences of Brexit for the development prospects of the UK and the EU are clarified. The British referendum on EU membership has sparked a lot of debate about the desirability and implications of Brexit. The results of the Brexit referendum will affect the transformation of the system of

international relations and influence the formation of international order. It is reported that the results of the British referendum were revolutionary and lead to dramatic changes in the politics and economy of the Great Britain and the EU. In particular, it can be expected that the EU will start to lose its significance as a structure that consolidates Europe and organizes its socio-economic and political life.

In the long run, Brexit could exacerbate the contradictions between Britain and the EU in all major areas of political and socio-economic cooperation, as well as affect the development of the entire system of international relations and the formation of a new international order. In the long run, Britain's exit from the European single market will increase trade barriers with the EU and lead to a drop in trade, which in turn will lead to a slowdown in economic growth and a 4% drop in GDP. The UK's financial sector, which accounts for 80% of the country's GDP, is in a difficult situation. Interest of large multinational companies in the UK will decline. European markets will respond with trade barriers as the UK is forced to pay part of its European debt if the country wants to remain in European markets.

Negotiations on the terms of Brexit were tough and the possibility of Brexit without an agreement was not ruled out. However, on December 29, 2020, the UK and the EU made concessions to each other and approved the provisional application of the "EU-UK Trade and Cooperation Agreement", which will regulate trade and other relations between them. Important for Britain's development was the decision to avoid the constitutional consequences of a harsh Brexit, as well as tariffs in many areas, including agriculture, fisheries and the automotive industry. However, the main problem of the document is that financial services in the Brexit agreement are practically not specified.

Brexit sets a precedent and brings damage to the EU's image and reputation. After Brexit, the EU must reconsider the vector of its further development, define new goals and objectives. In the short term, the EU expects a period of turbulence and some political weakening due to the uncertainty of the future system. The British referendum has already led to a surge of Euroscepticism in the EU. Calls for similar referendums are being heard from various countries. Brexit has shown that the results of such referendums can be unpredictable.

With Brexit, the EU loses the second Union's economy and revenues to the EU budget will be significantly reduced. The severance of economic ties with the UK will have a mirror effect on EU countries and their businesses.

Key words: referendum, Brexit agreement, political and socio-economic consequences of Brexit.